SERİK İLÇESİNİN (ANTALYA) KIRSAL KONUT EKOLOJİSİ: TAŞ EVLER

RURAL HOUSING ECOLOGY OF SERIK DISTRICT (ANTALYA): STONE HOUSES

Prof. Dr. İhsan BULUT
Akdeniz Üniversitesi, Coğrafya Bölümü
ihsanbulut@akdeniz.edu.tr

Berna ÖZOĞUL
Akdeniz Üniversitesi, Coğrafya ABD
brnozgl@gmail.com

Arş. Gör. Şakir FURAL
Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Coğrafya Bölümü
furalsakir@gmail.com

ÖZET

İnsan-çevre ilişkisinin en önemli ve en göze çarpan kültürel ürünü konutlardır. Konutlar plan, şekil ve yapı malzemesi açısından bir yerden diğerine kısa mesafede değişiklik göstermektedir. Bu değişiklik üzerinde hem doğal çevrenin hem de kültürün farklılık ve benzerlikleri etkilidir. Kültürel tutumu yansıtan konutlar halk kültürünün önemli somut unsurlarından biridir. İnceleme alanı olarak seçilen Serik ilçesi Antalya kent merkezinin doğusunda yer almaktadır. Güneyinde Akdeniz, kuzeyinde Toroslar, batısında Aksu Çayı, doğusunda Köprü Çayı bulunan ilçe sınırları içerisinde doğal ortam özellikleri ve insan etkileşimi son derece yüksektir. Bu etkileşime en iyi örneklerden birisi doğal ortam şartlarının yarattığı kırsal konutlardır. Bu çalışmanın amacı Serik ilçesinin doğal ortam özelliklerinin şekillendirdiği kırsal konutlar ile bunların konut ekolojisi özelliklerini incelemektir. Çalışmanın bir diğer amacı günümüzde yerleşime konu olmayan ancak korunması gereken eski taş evlere dikkat çekmektir. Modernleşme ile giderek azalan ve önemini yitiren taş evler, geleneksel meskenler, önemli kültürel ve etnografik değere sahiptir. Ekoturizm ve kırsal turizm açısından değerlendirilebilecek kültürel unsurlardır. Çalışma kapsamında Serik ilçesinin kırsal mahallelerine arazi çalışmaları düzenlenmiş, gerekli görülen noktalarda fotoğraf çekimleri yapılmıştır. Haritalama işlemleri için araziden koordinatlar alınmış ve Arc – Map10.5 yazılımına aktarılmıştır. Kullanım kolaylıkları, plan özellikleri, çevre düzenlemesi, yapı gereç ve tarzları itibariyle çevreyle uyumlu, sade ve mütevazılığı ölçüsünde bir takım konforlara da sahip olan taş evler asırların kültürel birikimi ve sentezini taşımaktadır. Kırsal konut ekolojisi kapsamında ele alınan taş evlerin üretim ve kullanım aşamalarında belirli ölçüde ekolojik duyarlılıklar da taşıdıkları görülerek yeni yapılarda da bu duyarlılığın sürdürülmesi sonucuna ulaşılmıştır.
Anahtar Kelimeler: *Kırsal Konut Ekolojisi, Taş Evler, Kırsal Turizm, Serik*

ABSTRACT

The most important and most prominent cultural product of the human-environment relationship is housing. Houses vary in short distance from one place to another in terms of plan, shape and construction material. The differences and similarities of both natural environment and culture are effective on this change. Housing reflecting the cultural attitude

CamScanner ile tarandı

is one of the important concrete elements of folk culture. Serik district, which is selected as the study area, is located to the east of Antalya city center. The natural environment characteristics and human interaction are very high within the borders of the district where the Mediterranean Sea to the south, the Taurus Mountains to the north, the Aksu River to the west, and the Köprü River to the east. One of the best examples of this interaction is rural housing created by natural environment conditions. The aim of this study is to investigate the rural houses shaped by the natural environment characteristics of Serik district and their ecology characteristics. Another aim of the study is to draw attention to the old stone houses which are not subject to settlement but need to be preserved. Stone houses, traditional dwellings, which have gradually diminished and lost their importance with modernization, have important cultural and ethnographic values. Ecotourism and rural tourism. Within the scope of the study, field studies were organized in rural neighborhoods of Serik district and photo shootings were made at the necessary points. The coordinates were taken from the field for mapping and transferred to Arc - Map10.5 software. Stone houses, which are compatible with the environment in terms of ease of use, plan features, landscaping, building materials and styles, and have some comfort in a simple and modest extent, carry the cultural accumulation and synthesis of centuries. It has been seen that stone houses, which are considered within the scope of rural housing ecology, also carry a certain degree of ecological sensitivities in the production and usage stages, and this sensitivity has been reached in new buildings.

Keywords: *Rural Housing Ecology, Stone Houses, Rural Tourism, Serik*

1. GİRİŞ

İlk çağlardan beri insanın en önemli gereksinimi olan konutlar, günümüzde sadece bir barınma mekânı olmaktan çıkmış, aynı zamanda birçok fiziksel aktivitenin yer aldığı bir mekân haline gelmiştir(Zeybekoğlu 2005: 7). Yapılan kazılar ve araştırmalar, insanın ilk mimari faaliyet olarak kendisine ev yapmaya giriştiğini ortaya koymuştur. Yontma Taş Çağı'nda başlayan bu gelişme, daha sonra kerpicin bulunmasıyla büyük köy yerleşmelerinin kurulmasına yol açmıştır. İnsanların ilk mimari faaliyet olarak konut yapmasında, fiziksel ve sosyo-kültürel zorunluluklar etkili olmuştur(Ceylan ve Bulut 2017: 79).

Kır konutları yapı malzemelerine göre ahşap (ağaç), toprak (kerpiç) ve taş konutlar olmak üzere genellikle 3 kategoride incelenmektedir(Tunçdilek 1956: 93). Anadolu'da konutlarda kullanılan malzeme, konut tipi ve planı bölgeler arasında önemli farklılıklar göstermektedir. Bunun yanında aynı coğrafi bölgede farklı malzeme ve planda yapılmış konutlar ile karşılaşmak mümkündür(Karpuz 1993: 7) Nitekim aynı veya benzer doğal ortamlarda yaşayan farklı kültürler, kendi kültürlerinin özel rehberliklerinde çevreyi farklı algılar ve çevrenin sunduğu olanaklar içerisinde kendi kültürlerinin yol göstericiliğinde farklı yapı malzemelerini farklı şekillerde işleyerek şekil, plan ve düzen bakımından farklı konutlar ortaya çıkarırlar. Bu açıdan yerleşme bir kültürel olgu olmasına rağmen Türkiye'de yerleşmeleri kültürel coğrafya perspektifinden inceleyen araştırmalar yok gibidir(Köse 2005: 160).

İnceleme alanı olarak seçilen Serik ilçesinin kırsal mahallelerinde genel olarak taş konutlar geniş yayılış göstermektedir. Bu durumun ortaya çıkmasında ilçenin fiziki ve beşeri coğrafya özellikleri etkili olmuştur. Kırsal konutların şekillenmesinde iklim, topografya, doğal ortam özellikleri, insanların sosyolojik dokusu, çevrede bulunan malzeme vb. gibi çevresel etkenler;

CamScanner ile tarandı

dünya görüşü, kültürel değerler ve normlar, din, dil, aile, akraba ve toplum ilişkileri, yaşam biçimi, çevre/mekân konut kullanımı ile ilgili normlardan oluşan kültürel etkenler; aile büyüklüğü, ailenin sosyo-ekonomik statüsü, toplumsal etki alanı gibi sosyal etkenler; bireyin konutla kurduğu yarar ilişkisi, konutla kurulan duygusal ilişki, bireyin kültür normları, eğitimi gibi bireysel etkenler etkili olmaktadır(Gügercin vd., 2018: 55). Görüldüğü gibi kırsal konut ekolojisinin şekillenmesinde çok sayıda faktör etkili olmaktadır. Geleneksel olarak büyük önem verilen kır meskenleri çevre-insan etkileşiminin en çarpıcı örneklerini yansıtırlar. Çevreyle uyumlu meskenler, yerleşmelerin kırsal karakterinin en önemli somut kültür unsurlarıdır(Öcal 2018: 4177). Kültürel coğrafi görünümün belki de hiçbir yönü, mekan üzerinde, kültürün yarattığı mimari tarz kadar kolaylıkla görülmez(Tümertekin ve Özgüç 2016: 116).

Kırsal yapıların doğaya, tarihe, ekonomik düzeyle uyumu ilk bakışta sezilirken, şehirsel konutların bu kavramlara çok uzak kaldığı anlaşılmaktadır. Bu durum konut konforunu ve fonksiyonelliğini de ortadan kaldırmaktadır(Bulut vd., 2016: 297). Gerek kullanılan yapı malzemesi ve gerekse inşa tarzı bakımından kırsal kesimlerde çeşitli peyzajlar yaratan bu mimari ne yazık ki değişik nedenlerle her geçen gün biraz daha azalmakta, yerine yenileri yapılmamakta ve var olanlar zamanla yok olmaktadır(Ceylan 2012: 153). Konutlar, sadece insanların ve hayvanların barınmasını sağlayan yapılar olmayıp, aynı zamanda mimarisi, yapı tarzı ve işlevleriyle nesiller boyunca kültür, örf ve adetlerin aktarılmasında da önemli bir unsur olmuşlardır(Ünal 1997: 272). İskân Coğrafyasında mesken denince, en basit avcı, balıkçı veya bekçi kulübesinden şehirlerin en mütekâmil ev ve apartmanına kadar sâdece ikametgâh olarak kullanılan yapılar değil, ambar, ahır, samanlık, hangar, atölye, mağaza, okul, câmi, kilise, kışla, tiyatro, sinema gibi ticarî, sınaî, dinî, askerî, kültürel veya eğlence ihtiyaçlarını karşılamak üzere vücuda getirilen bütün binalar anlaşılması lâzımdır(Tanoğlu 1954: 1).

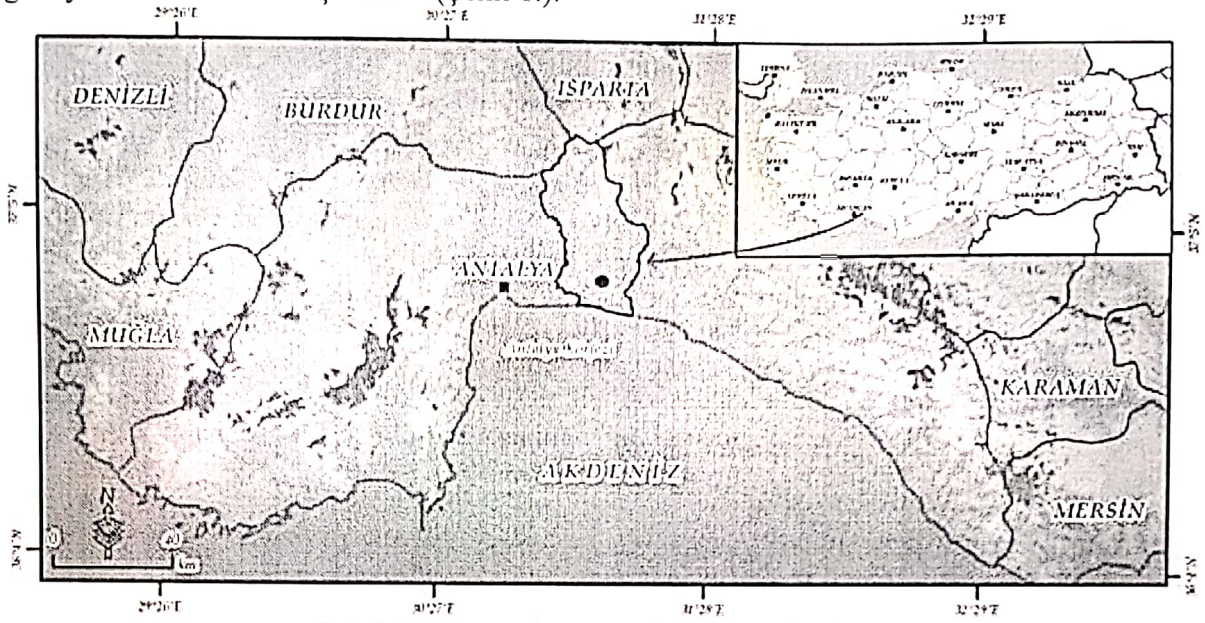
Serik ilçesinin kırsal mahallerinde yer alan kırsal konutlar yörenin tarihi, sosyolojik yapısı ve gelenekleri ile ilgili önemli bilgiler sunmaktadır. Bunun yanında ilçenin kıyı kesiminde yer alan oteller bölgesi ve betonarme yapı kuşağı ile kırsal alanlar arasında doğal bir sınır olan kırsal konutlar önemli bir turizm potansiyeline sahiptir. Son yıllarda dünyada olduğu gibi ülkemizde de doğal ve kültürel süreçlerin etkileşimi içinde oluşan çekiciliklerin büyük ilgi görmesi, turizmin çeşitlenmesine ve turistlerin farklı beklentilerinin karşılanmasına olanak sunmuştur. Nitekim Türkiye'de kıyı ve deniz turizmini tercih eden ziyaretçiler aynı zamanda kültürel mekanları ziyaret amacıyla iç kesimlerdeki yerlere de ziyarette bulunmaktadır. Kıyı turizminin yoğunlaştığı Antalya ilinin dağlık kesiminde dağılış gösteren "düğmeli evler ve aynı zamanda diğer taş evler" de Antalya'da kültür turizmi ve kültürel miras turizmini çeşitlendirmek için önemli fırsatlar sunmaktadır(Manav ve Çalışkan 2017: 218). Ancak Türkiye'nin birçok yöresinde kırsal kesim konutlarında hızlı bir yok oluş süreci yaşanmakta, yöreye has geleneksel konutlar yok olmaktadır(Bulut vd., 2016: 311). Bahsi geçen sorun Serik ilçesi için de geçerlidir. Kırsal konutlar yeni binalar yapmak için yıkılmakta, binaların taşları hafriyat malzemesi olarak kullanılarak bir kültürel doku hazinesi hızla yok edilmektedir.

2. ÇALIŞMA ALANI

Serik ilçe merkezi, Antalya'nın 38 km doğusunda yer almaktadır. 22 km kıyı şeridine sahip olan ilçe kısmen dalgalı ovalık bir arazi üzerinde kurulmuştur. Serik ilçesi batıda Antalya

CamScanner ile tarandı

merkez ilçe, doğuda Manavgat, kuzeyde Burdur'un Bucak ilçesi ile Isparta'nın Sütçüler ilçesi, güneyde ise Akdeniz ile çevrilidir(Şekil 1.).

Şekil 1. Çalışma alanının lokasyon haritası

Belek, Kadriye, Boğazkent gibi önemli turizm beldelerine sahiptir. Turizmde değerlendirilebilecek beşeri turistik kaynaklardan geleneksel kırsal konutlar, kültürün önemli izlerini yansıtmaktadır. Dünyada birçok yerde geleneksel kırsal konutlar için koruma yasaları geliştirilmiştir. Taş meskenlerin de kalan örneklerinin korunması ve gelecek nesillere aktarılması gerekmektedir. Serik'te genellikle dağ yamaçlarına kurulan kırsal yerleşmeler de kırsal konutların varlığı izole olma, ulaşılabilirlik gibi faktörlerin etkisine bağlı olarak değişmektedir. Ulaşılabilirliğin olduğu, yolun gittiği her yere teknolojinin de gitmesi, gelir düzeyinin yükselmesi kırsal konutlarda belirgin şekilde fark edilmektedir. Doğal malzemelerden yapılmış konutlar yerini doğal niteliklerden yoksun hazır yapı malzemelerinden inşa edilen modern konutlara bırakmıştır.

3. AMAÇ VE YÖNTEM

Modernleşme karşısında kültürümüzden hızla silinen son kırsal konutların Serik yöresinde ki örneklerinin incelenmesi, korunması ve geriye kalan birkaç örnek ile taş evlerin işlevsellik, plan ve konut ekolojisi yönünden tanıtılması bu çalışmanın öncelikli amacını oluşturmaktadır. Söz konusu çalışma alan(saha) araştırması olup, nitel araştırma yöntemleri kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Literatür tarama ve veri toplama işlemlerinden sonra gözlem ve derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Serik ilçesinin kırsal mahallelerine arazi çalışmaları düzenlenmiş, gerekli görülen noktalarda fotoğraf çekimleri yapılmıştır. Çalışma alanında son kalan kırsal konut örnekleri iç ve dış detayları incelenmiş planları hazırlanmıştır. Haritalama işlemleri için araziden koordinatlar alınmış ve Arc – Map10.5 yazılımına aktarılmıştır.

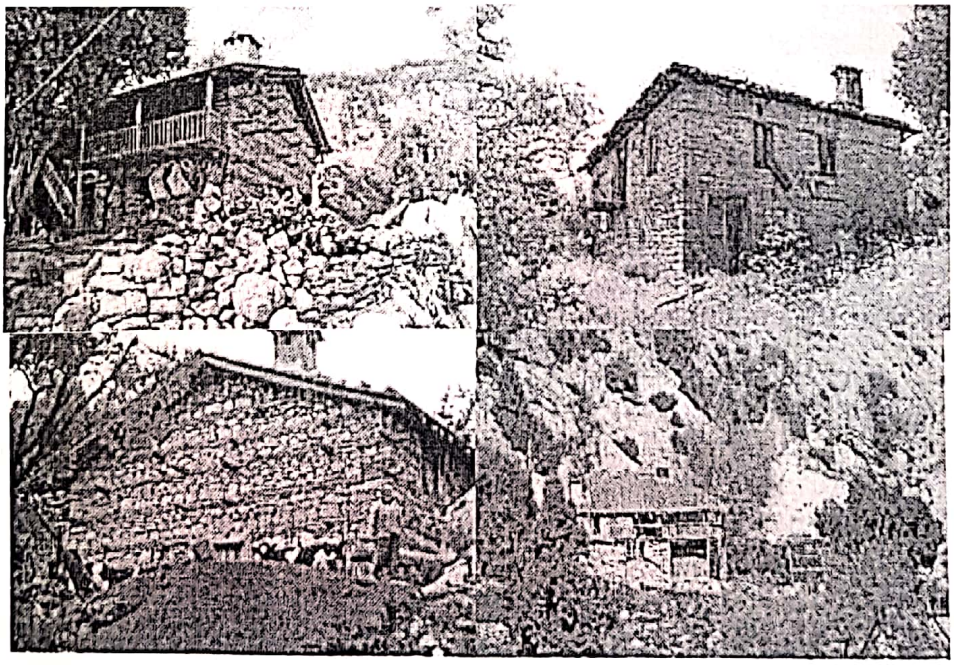
4. TAŞ EVLERİN GENEL ÖZELLİKLERİ

Kırsal mekânda doğal ortam koşullarına uyum sağlamış halde bulunan fonksiyonel özellikleri açısından çok gelişmemiş yerleşmeler kırsal yerleşmelerdir. Geleneksel mimari, coğrafi konum, iklim, gelenek-görenekler, üretim-tüketim biçimleriyle şekillenen ve deneyimle inşa

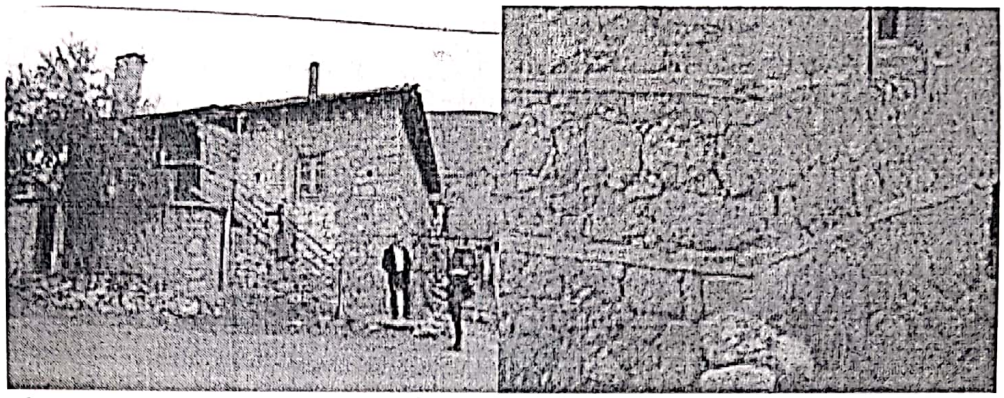
CamScanner ile tarandı

edilmiş karakteristik yapılardır. Geleneksel mimarinin kendine has özelliklerini belirleyen en önemli unsurlar bulunduğu coğrafyaya bağlı olarak kullanılan özgün yapı malzemesi ve yapım tekniğidir(Bulut, vd., 2018: 703). Antalya yöresi ve özellikle geleneksel köy evleri taş mesken olarak bilinen, taş duvarlı, kiremit örtülü çatılı, nadiren tek, genellikle iki katlı konutlardır. Yapı malzemesi genellikle yakın çevreden temin edilmektedir. Çoğunlukla çam ve sedir tomruk, kalas, mertek ve direklerin kullanıldığı evlerdir. Evler genellikle avlulu, cümle kapılı, komşuluk ilişkileri en ince ayrıntısına kadar düşünülerek yapılmıştır. Konutlara ekolojik bir nitelik yüklememizin nedeni konutların insanlarla yaşayan ve yaşatılan canlılığı söz konusu olan varlıklar gibi düşünülmesidir. Kırsal konutların, korunma, barınma mekanları olmasının yanında, bahçesi, meyvesi, su kuyusu ve bir çok unsuruyla yaşamın temel gereksinimlerini veren mekanlar özelliği de vardır.

Kireçtaşının yaygın olduğu çalışma alanında incelenen kırsal konutlarda taş evlerin yoğunluğu doğal malzemelerin mesken yapımında kullanıldığının göstergesidir(Fotoğraf 1.). Nesilden nesile aktarılan bilgi, beceri ve kültür ile inşa edilen meskenlerde coğrafi faktörler de göz önüne alınmıştır. Coğrafyanın rolü sadece kullanılan malzemede değil, kırsal sakinlerin coğrafi bilgilerinin de meskene yansımasındadır. Plan ve işlevsellik, duvar kalınlıkları, cephe, pencere boyutu, dam(çatı) seçiminde de coğrafi faktörlerin etkisinin göz önüne alındığı görülmektedir. Yörede bulunan taş evler genellikle iki katlı olup alt katı uğraşılan ekonomik faaliyete göre şekillenmektedir. Tarım faaliyetlerinin daha yoğun yapıldığı evlerde alt kat ambar olarak kullanılırken, hayvancılık faaliyetlerinin yoğun olduğu evlerde ise alt kat ahır, samanlık, kümes vb. şekilde kullanılmaktadır.

CamScanner ile tarandı

Fotoğraf 1. Antalya ve Serik taş meskenleri toprak/kerpiç meskenlere nazaran zamana karşı direnmiş örnekler gösterir.

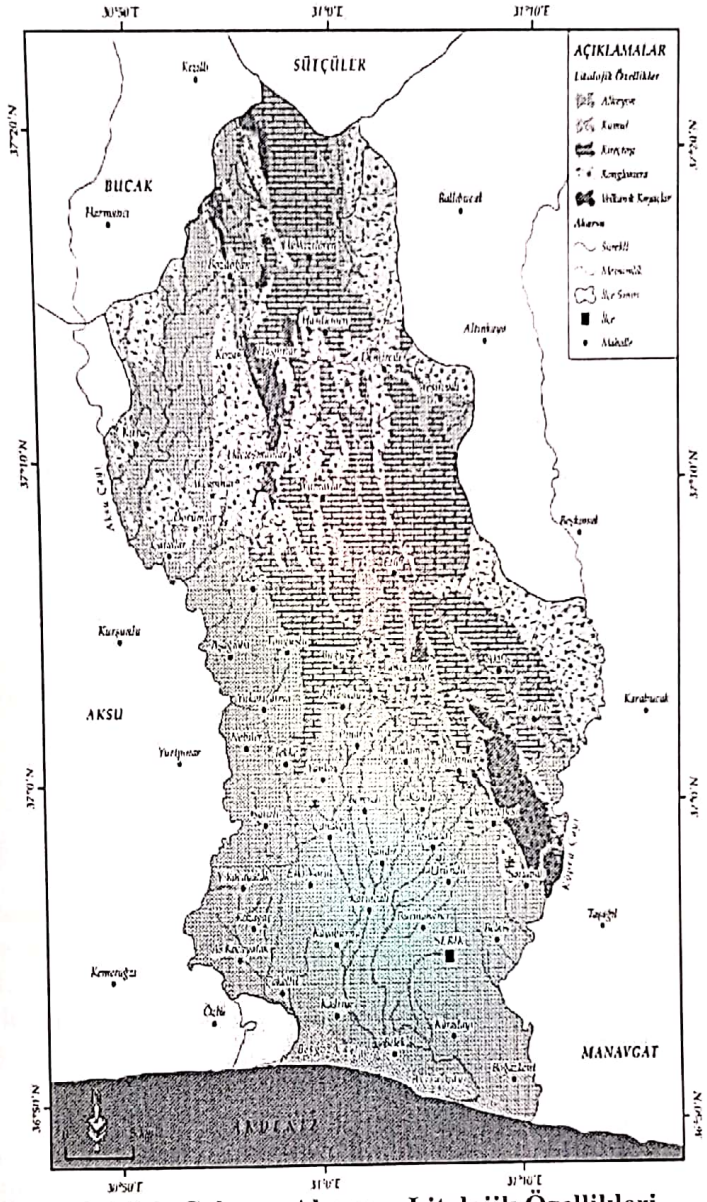
Kırsal konutlar doğal çevre ve insan-kültür etkileşiminin somut unsurları olduğu için bu çerçevede incelenmiştir. Benzer doğal ortamlarda yaşayan toplulukların oluşturdukları yerleşmeler ve konutlar birbirinden önemli farklılıklar gösterir. En azından bu durum konut ve yerleşmelerin şekillenmesinde sadece doğal koşulların değil, kültürün de önemli ve hatta birincil etken olduğunu ortaya koyar.

5. TAŞ EVLER VE KONUT EKOLOJİSİNİ ETKİLEYEN DOĞAL ORTAM ÖZELLİKLERİ

Konutların yapımında kullanılan malzemelerin ve konut tiplerinin belirlenmesinde, sosyal ve ekonomik faaliyetlerin yanı sıra fiziki faktörler de etkilidir(Tunçdilek 1967: 98). Türkiye'de geleneksel konut zenginliğinin temelinde Anadolu'nun farklı kültür ve kavimlere yerleşme sahası olması; farklı kültür ve medeniyetlerin temas ve etkileşimleri yatmaktadır. Yerleşmelerin köklü tarihsel geçmişlerinin biriktirdiği bu deneyim ve miras, aynı zamanda Anadolu'nun mesken malzemelerine etki eden coğrafi faktörlerinin zenginliği ile şekillenmiştir(Manav ve Çalışkan 2017: 217). Kısa mesafede yaşanan klimatik ve topografik değişiklikler yerleşme ve meskenler açısından çeşitliliğin artışına yol açmıştır. Ülke genelinde bölgeden bölgeye, yöreden yöreye farklı malzeme ve farklı kültürün izleri ile inşa edilen meskenlere rastlanmaktadır.

Serik ilçesi Kuvaterner dönemine ait alüvyon, kumul, Miyosen dönemine ait kireçtaşı ve Neojen dönemine ait konglomera ile volkanik kayaçlardan oluşan bir litolojik dokuya sahiptir. İlçede en geniş alana yayılan litolojik formasyon Alüvyon'dur. Alüvyon'dan sonra en geniş yüzey kaplayan ikinci litolojik birim Kireçtaşı ve Konglomera formasyonlarıdır(Şekil 2.). Kireçtaşı formasyonlarının geniş alan kaplaması ve doğada kolay erişilebilir olması konutlarda yapı malzemesi olarak kullanılmasında etkili olmuştur. Antik dönemden kalma tarihi eserlerin büyük kısmının konglomeralardan yapılması doğal ortamın yapı malzemeleri üzerindeki diğer önemli etkisidir. Yakın zamanda inşa edilen konutlarda şehirleşmenin etkisi ile taş meskenlerin sayısı azalmıştır. Geleneksel mimari yerini büyük ölçüde modern konutlara bırakmıştır.

CamScanner ile tarandı

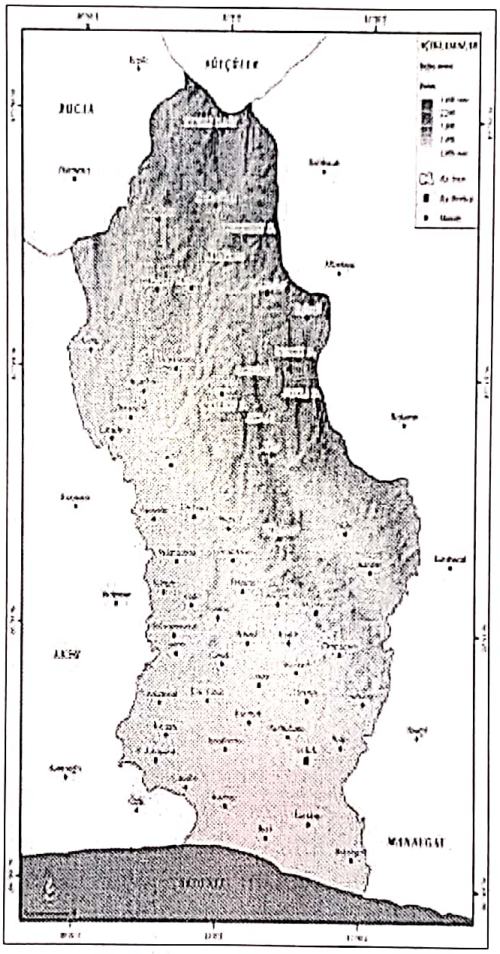
Şekil 2. Çalışma Alanının Litolojik Özellikleri

Serik ilçesinin ana jeomorfolojik birimlerini dağlar, ovalar ve platolar oluşturmaktadır. İlçenin kuzey ve doğu sınırının önemli bir bölümü yüksek ve engebeli dağ silsileleri ile çevirilidir. Yüksek dağlık alanların ilçe sınırları çevresinde toplandığı Serik'te Etler köyünün kuzeyinde yer alan Akdağ (1.386 m.) ve Sarpdağ (1.542 m.) ilçenin iç kısımlarında yer alan diğer önemli yükselti kuşaklarını oluşturmaktadır. Dağlık bölgeden sonra dar plato alanlarına geçilmekte ve yükseltinin aniden değişmesi ile ovalık alanlar ortaya çıkmaktadır. Taş evler genellikle dağ yamaçlarındaki köylere inşa edilmiştir. İzole olması modernleşmenin etkisini azaltmış, kırsal konutlar günümüze ulaşmıştır.

Serik ilçe merkezinde yıllık ortalama sıcaklık 18.6 °C'dir. 2007-2016 yılları arasında Meteoroloji Genel Müdürlüğü tarafından ölçülen değerlere göre Türkiye yıllık ortalama

CamScanner ile tarandı

sıcaklığı 13.9 °C'dir. Serik ilçesi sıcaklık değerleri bakımından Türkiye ortalamasının 4.7 °C üzerindedir. Taş meskenler yazın serin kışın sıcak kalma özelliğine sahiptir. Doğal yönden izolasyon sağlayan bu özellik yüksek derecede enerji tasarrufu sağlamaktadır. Taş meskenlerin bu özellikleri Akdeniz ve Ege genelinde olduğu gibi Serik ilçesinde de tercih edilmesini sağlamıştır.

Şekil 3. Çalışma alanının yağış tutarları özellikleri

Serik ilçe merkezinde 1.026 mm olan yıllık ortalama yağış 54 km mesafedeki Bozburun Dağı çevresinde aniden 2.600 mm değerlerine çıkmaktadır(Şekil 3.). Taş meskenlerin genel olarak dağ yamaçlarında kurulduğu düşünüldüğünde meskenler yoğun yağış alan yerlere kurulmuştur. Taş meskenler kerpiç ve ahşap yapılara göre yağışa karşı daha dayanıklıdır. Bu özellik doğal ortam şartlarına göre ve klimatik özelliklere göre taş meskenlerin bölge için doğru tercih olduğunu göstermektedir.

6. TAŞ EVLER VE KONUT EKOLOJİSİNİ ETKİLEYEN BEŞERİ FAKTÖRLER

Geleneksel kültürün çekiciliği ve doğal ortamların el değmemişliği turizmde de çekici faktörler arasındadır. Turizmde yaşanan çeşitlilik turistin algısını ve beklentisini değiştirmiştir. Kıyılardan içerilere doğru genişleyen turizm alanları ve yeni yönelişlerle turistlerin kırsal ve kültürel turizme olan ilgisinin arttığını göstermektedir. Geleneksel yemekler, festivaller, meskenler, kıyafetler, kırsal hayat yerli ve yabancı turistin ilgisini çekmektedir. Kırların çekiciliği kadar kent insanının da tatillerinde buraları tercih etmesi,

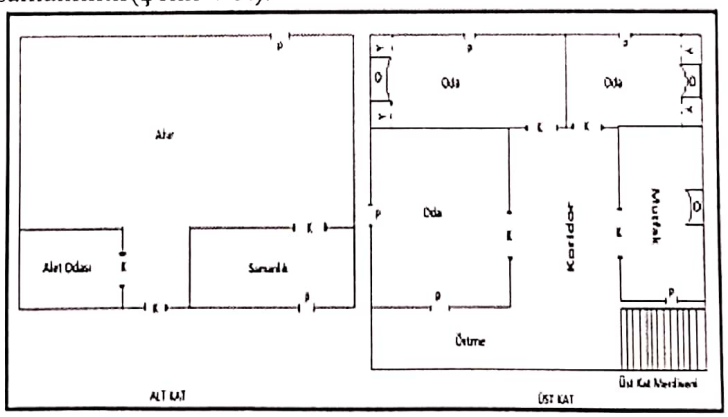
CamScanner ile tarandı

diğer bir anlatımla dinlenmek için kırlara ihtiyaç ve özlem duyması, kırların turizm amaçlı kullanımını giderek yaygınlaştırmaktadır. Kırsal turizmde konaklama, Avrupa örneklerinde gördüğümüz üzere, bu işle ilgili bir dernek, büro ya da seyahat acentasından yapılan rezervasyonla gerçekleştirilmektedir(Soykan 2000: 2). Bir köy pansiyonu veya bir çiftlik evinde başlayan kırsal turizm, yine burada sona ermektedir. Kalınan süre içinde, yakın çevrede başka turizm türlerine ait yerlerin ziyareti ile onların etkinliklerinden de yararlanmak mümkündür. Böylece merkezde kırsal turizmin olduğu bir tatilde, istenildiği taktirde birçok turizm türüne entegrasyon söz konusu olabilmektedir(Soykan 2003: 4). Çalışma alanında atıl durumda olan taş meskenler de restore edilerek köy pansiyonuna dönüştürülüp yörede turizmde değerlendirilebilecek önemli bir unsurdur. Ayrıca taş meskenler kırsal hayatın ve kültürün devamı için geleneksel ürünlerin tanıtıldığı bir müze olarak da kullanılabilir.

Konutların yapımında fiziki çevre faktörleri kadar beşeri faktörler de etkilidir. Kültürel değerler, din, aile, akraba ve toplum ilişkileri, konutun temel işlevi ve anlamı, yaşam biçimi konutların planlanmasında etkili faktörlerdir. Evler genellikle iki oda bir sofadan oluşmaktadır. Oda sayısına göre evlere bir göz iki göz, üç göz, dört göz gibi isimler verilir. Önünde hayatı olan evlere genellikle arka kapıdan girlir veya ikikatlı altı ahır olan evlere merdivenle ön kesimden çıkılır. Her odada ve salonda ocak bulunur.

Şüphesiz ki meskenlerin biçimleri ve tasarımı bir amaca bağlıdır. İnsanlar evlerini en rahat ve uygun yaşayabilecekleri şekillerde inşa etmek isterler(Fotoğraf 2.). Bu yüzden farklı topluluklarda farklı ev tipleri ortaya çıkmıştır.

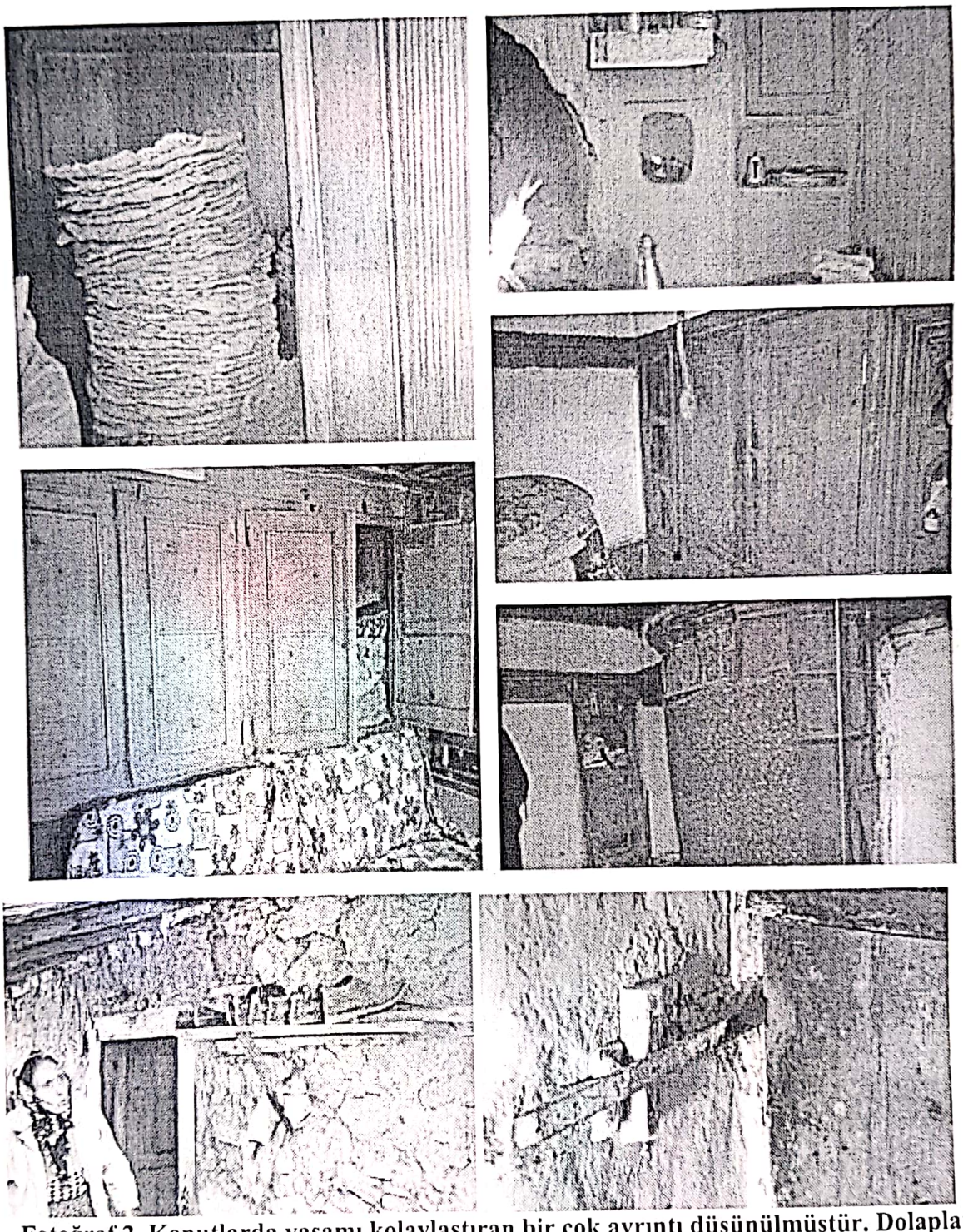
Antalya köylerinde taş meskenler genelde 2 katlıdır ve 6 bölüme ayrılmıştır. Bunlar; evin merdivenle çıkılan giriş kısmı balkon(köşk), hayat odası, oturma odası, mutfak ve alt katta bulunan ahır ile samanlıktır(Şekil 4-5.).

Şekil 4. Kırsal konutlar genellikle iki nadiren üç odalıdır.

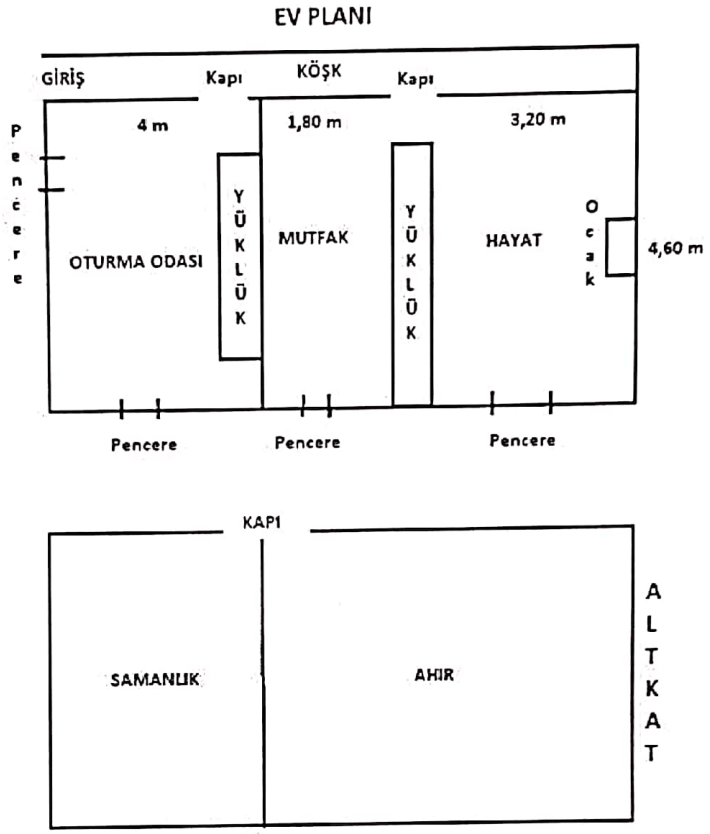
TUNÇDİLEK (1967)'e göre yörüklere ait ağaç ve taş karışımı evler çift katlıdır, Üst kat bir oda, bir mutfak ve hayat olup alt kat ise ahır ve depodur. Her biri kendine ait özelliklere ve amaçlara sahiptir. Sosyo-ekonomik etkenler, aile yapısı, ailenin sosyo-ekonomik statüsü ve toplumsal tutumların izlerini konutların şekillenmesinde etkili olduğu görülmektedir.

CamScanner ile tarandı

Fotoğraf 2. Konutlarda yaşamı kolaylaştıran bir çok ayrıntı düşünülmüştür. Dolaplar, yüklükler, gömme raflar, kör pencereler ve basit eklemelerle oluşturulan ayakkabılık ve kapı kilidi örnekleri.

CamScanner ile tarandı

Şekil 5. Evler genellikle iki katlı olup, alt kat çoğunlukla ahır ve samanlık, üst kat hayat, mutfak ve oturma odasından oluşmaktadır.

Bir çok yörede olduğu gibi evler genel olarak, oturma odası, sofa, hayat, ve diğer odalar ile mutfak-kiler gibi bölümşerden oluşmaktadır. Serik taş evlerinde de değişik ölçü ve özelliklerde bu unsurlara rastlamak mümkündür.

Oturma odası, genellikle misafir geldiği zaman kullanılan odadır. Burası hayat odasına göre daha modern bir tarza bürünmüştür. İki kanepe, soba, temel eşyalar ve yine yüklükten oluşur. Normal aile hayatı içerisinde en az kullanılan odadır. Bazı aileler oturma odasını sonradan yaptırdıklarını ifade etmişlerdir.

Mutfak, hayat odasıyla aynı kapıdan girilen ve aradaki büyük yüklük dolaplarıyla ondan ayrılan odadır. İçerisi büyük oranda ahşap malzemeden yapılmıştır. İçeride tezgâh, dolaplar ve mutfak malzemeleri bulunmaktadır. Izgaralığın kullanılmadığı zamanlarda yemekler burada yapılır. Temel erzaklar burada saklanır. Hayat odasında bulunan ızgaralığın yemek pişirmede kullanılmasından dolayı burası modern evlerdeki mutfaklar kadar kullanıma ve işleve sahip değildir.

Buralarda köylüler hem ürün ekmekte hem de buğdaylarını işlemektedirler. Elde edilen ürünler meskenlerin altlarında bulunan samanlıklarda saklanmaktadır. Köylünün diğer ekonomik uğraşları arasında ormancılık, marangozluk, geçmişte kalan taş işçiliği gibi

CamScanner ile tarandı

faaliyetler de bulunmaktadır. Köyde, evlerin ısınma ihtiyacı odun yakılarak karşılandığı için her evin altına ahır ve samanlık çevresine odunlar saklanmaktadır.
Meskenlerin ortaya çıkışında fiziki ve sosyal etkenler kadar ekonomik faktörlerde önemlidir. İnsanlar genellikle meskenlerini, yaptıkları ekonomik faaliyetlere uygun şekilde biçimlendirirler. TUNÇDİLEK (1967)'e göre evin yapılması, şekillenmesi, kullanılması ve özellikle eklentilerinin oluşumu ve gelişimi, fiziki ve sosyal özelliklerden çok ekonomik faktörlere bağlıdır.

Serik kırsal mahallelelerinde ekonomik faaliyetlerin genellikle tarım ve hayvancılıktan oluştuğunu görmekteyiz. Sakinlerle yaptığımız mülakatlarda geçmişten beri keçi, sığır ve kümes hayvanları beslediklerini ifade ettiler. Bu doğrultuda evlerin büyük çoğunluğunun altında ahırlar ve samanlıklar bulunmaktadır ve mahalleli yazın tepelerde yaydıkları hayvanlarına bu ahırlarda bakmaktadırlar. Son dönemde genç neslin şehirlere göç etmesinden dolayı hayvancılık giderek azalmaktadır.

Bununla birlikte evlerin büyük kısmının bahçesinde tarım yapılmaktadır. Bazı aileler bahçelerde küçük çaplı seralar oluşturulmuştur. Bu seralarda domates, salatalık, fasulye, barbunya ve buğday vb. ürünler yetiştirilmektedir. Bununla birlikte bahçelerde bulunan elma, armut, ceviz, portakal ağaçlarından da ürün alınmaktadır. Bunların bir kısmı satılmakta bir kısmı ise evlerde tüketilmektedir. Evlerin bahçeleriyle birlikte, köyün giriş tarafında yine köylüye ait olan taşlarla çevrilmiş sıra sıra bahçeler(harım, harman yeri) bulunmaktadır.

Antalya konut planları incelendiğinde uğraşılan ekonomik faaliyetlerin etkisiyle bahçe(avlu) duvarı ve kanatlı/çatal kapı alışkanlığının tam yerleşmediği görülmektedir. İç Bölgelerdeki avlu ve avluda yapılacak işler Antalya konutlarında nispeten hayata taşınmıştır. Bunun en önemli nedeni bahçe tarımının gelişmiş olduğu kıyı kuşağı yerleşmelerde mesken bahçenin bir kenarına konumlandırılmış olup, kalan kısımlarının meyve ağaçları ile zaten çevrelenmiş olmasıdır. Bu amaçla kalın yüksek taş duvarlar yerine daha çok, kalaslar, dikenli teller ve nadiren taş veya diğer malzemelerle oluşturulmuş basık duvarlar tercih edilmiştir. Bunun nedeni zirai faaliyetlerin bütün yıla yayılmış olması ve yerleşme dokusunun nispeten seyrekliği ile sebze ve meyve tarımı ile uğraşıldığı için ayrıca meyvelik ve sebzelik gibi bahçe oluşturulması ve korunmasına ihtiyaç bulunmamasıdır. Vejetasyon süresinin tüm kesintiye uğramaması nedeniyle hayvanların kış şartlarının ağır geçtiği yörelerimizde olduğu sürekli içerde tutulmaması da bu durumda etkili olmaktadır.

İnsanların meskenlerde yaşamalarının temel sebeplerinden biri güvenliklerini sağlamaktır. Bu yüzden barınılan meskenler temel güvenlik özelliklerine sahip olmalıdır. TUNÇDİLEK (1967)'e göre Anadolu'da emniyet problemi meskenlere yön vermiştir. Özellikle Osmanlı'nın son dönemi ve Cumhuriyetin ilk yıllarındaki asayiş sıkıntısı insanları saklanmaya ve güvenlik önlemleri almaya yitmiştir.

Konutlarda güvenlik amaçlı alınmış çeşitli önlemler bulunmaktadır. Öncelikle köyün tamamının birbirine akraba olduğu söylenmektedir. Bu sayede herhangi bir yabancı unsur köyde barınmamakta ve güvenlik sıkıntısı yaşanmamaktadır. Meskenler, dağ eteğinde birbirlerine yakın ve toplu bir şekilde yerleşmişlerdir. Bunlar köy genelinde güvenliği artıran temel özelliklerdir.

CamScanner ile tarandı

Ayrıca evlerin girişleri dışarı doğru değil avluya doğru bakmaktadır. Bu sayede dışarıdan içerinin görülmesi zordur. Pencerelerde bulunan kapaklar evin içinin, dışarıdan hiçbir şekilde görünmesine izin vermemektedir. Ayrıca evin kalın ve sağlam duvarları da güvenlik açısından önemlidir.

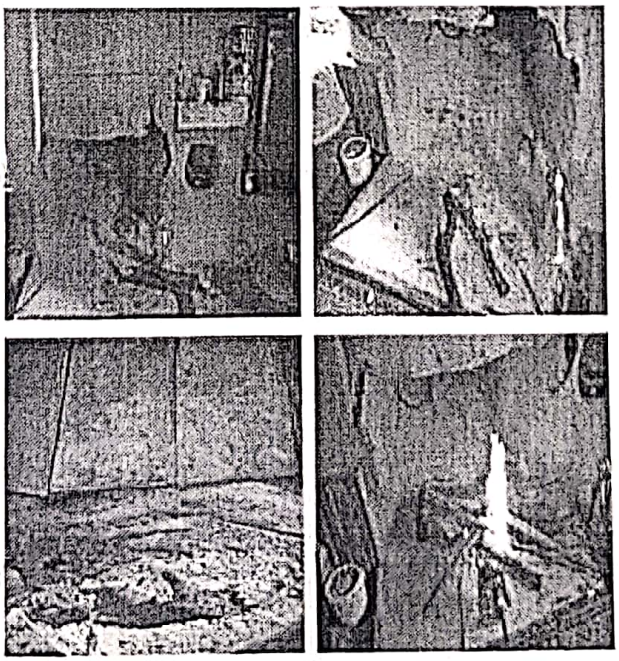
Bunlarla birlikte evin kendisine has kapı ve kapı kilitleri mevcuttur. Güvenlik açısından da etkili olduğu düşünülen bu kilitlerin günümüz kilitlerinden çok farklı bir görüntüsü ve işleyişi vardır. Bunlarda evin iç tasarımındaki pek çok öge gibi tamamen ahşaptır.

Meskenlerin içerisi yaşamı kolaylaştıracak unsurlar ile doludur. Bunlar çeşitli amaç ve şekillerde bulunmaktadır. Ancak genelde depolama ve saklama için kullanılmaktadır.

Evlerin içerisinde büyük yüklükler vardır. Hayat odası ile mutfağın arasında bulunur ve onları birbirinden ayırır. Bu yüklükler ahşaptan yapılmıştır ve genellikle üzerlerinde işlemeleri vardır. İçleri oldukça geniştir. Genellikle içerisinde yiyecekler saklanır; yufka ekmek, bakliyat, salça, turşu gibi.

Oturma odasında bir yüklük daha bulunmaktadır. Burada genelde yatak, yorgan ve çeyiz saklanmaktadır.

Hayat odası içerisinde ahşaptan yapılmış küçük raflar bulunmaktadır. Bunlara mazgal adı verilmektedir. Genelde içerisine küçük temel eşyalar konulur. Ayrıca ızgaranın etrafındaki duvarlarda oyuklar şeklinde yine raf işlevi gören bölümler vardır(Fotoğraf 3.). Bunlar çok daha geleneksel ve ilgi çekici bir görünümdedir. Yine bunların içerisine bazı küçük eşyalar ve hırdavat konulur.

Fotoğraf 3 . Ocak ve ızgaralık

Bunlarla birlikte ev içerisinde duvarlara gömülü küçük ahşap dolaplar da vardır. Burada **ızgaralık** adı verilen ocaklara ayrı bir yer açmak gereklidir. Hayat odasının tam ortasında

CamScanner ile tarandı

bulunan ızgaralıklar hem ev için bir soba ve şömine hem de bir ocaktır. Herkes bu ateşin başında toplanır ve sohbetler edilir, yemekler yenir. Burada ev hanımları börekler, ekmekler yapmakta ve yemekler pişirmektedir. Buradaki evlerde hayat odası, yaşamın bir kaynağı gibidir ve bunu sağlayan en önemli etmen ızgaralıklardır.

7. SONUÇ VE ÖNERİLER

Serik ilçesinin başta litolojik özellikleri olmak üzere diğer doğal ortam özellikleri ve beşeri faktörler kırsal konut ekolojisini etkilemiştir. İlçe merkezinin kuzeyinde bulunan kırsal mahallelerde yer alan taş meskenler kırsal peyzaj üzerinde olumlu etkilere sahiptir. Bu yapılar halkın değer yargılarını, dünya görüşünü, gelenek-görenek ve inanç sistemlerini, aile ve akrabalık bağlarını, komşuluk ilişkilerini anlamaya kaynaklık eder. Yapılarda insani ölçülere gösterilen özen, modern mimarinin aksine, insana ve yaşamına gösterilen saygıyı ifade eder. Taş meskenler doğal ve kültürel özellikleri ile kırsal turizm ve eko turizm faaliyetleri için kullanılabilecek durumdadır. Bu nedende Serik ilçesinin önemli bir turizm değerini oluşturmaktadır. Arazi çalışmaları sırasında kültürel miras niteliği taşıyan çok sayıda taş meskenin atıl durumda olduğu tespit edilmiştir. Atıl durumda olan taş meskenler doğal ve antropojenik süreçler ile yıkılmaya terk edilmiş durumdadır. İzole olma durumu ve ulaşılabilirlik gibi faktörler de değişik ölçeklerde etkili olmuştur. İzole alanlarda ulaşılabilirlik, iletişim, kültürel etkileşim geliştikçe modernleşmenin etkisi güçlenmektedir. Bununla orantılı olarak önce meskenlerdeki gelenekselliği yansıtan unsurlar daha sonra ise geleneksel meskenin kendisi yok olmaktadır. Yalnız Türkiye'de değil, günümüzde birçok gelişmiş ülkede de benzer sorunlar yaşanmaktadır. Avrupa Köy ve Küçük Ölçekli Kentler Birliği (ECOVAST)'ın henüz 1994 yılında hazırladığı ve 2006 yılında güncelleyerek Avrupa Konseyi'ne tekrar sunduğu "Kırsal Avrupa için Strateji" başlıklı rapor ve öneriler demeti, kırsal alandaki sorunlara çözüm geliştirme amacını taşımaktaydı. Raporun amacı öncelikle "kırsal mimariyi tanımlamak, korumak, onarmak ve bakımını yapmak" şeklinde ifade edilmişti. ECOVAST'ın "Kırsal Avrupa için Strateji" raporunda yer verilen politika ve eylem önerilerine bakıldığında, kırsal mimarlığı korumanın çok boyutlu niteliği açıklık kazanmaktadır. **Rapora göre Kırsal Konut:** Dayanıklılıkları, işlevsellikleri, iklime uygunluklarıyla zamanın sınavından geçmiş bulunan kır yapıları ile yerel yapı teknikleri ve gelenekleri, kolektif belleğin birer öğesi olarak korunmalıdır. Çoğunun özü bozulmadan, iç mekânları günün koşullarına uydurulurken, yeni yapılaşma da uygun ölçekte ve malzemelerle geleneğe uygun şekilde planlanmalıdır.

Serik ilçesi kırsal yerleşmelerinde ve şehir alanlarındaki taş konutlarıyla önemli geleneksel mimari örneklerine sahiptir. Bu nadide mesken örneklerinin estetetik, etnografik, kültürel önemi bulunmaktadır. Modernleşme ile birlikte sayıca azalan bu konutlara ilişkin, tarz, tasarım, plan, malzeme ve fonksiyonel özelliklerinin yeni yapılara kazandırılması geleneğin geleceğe taşınması şeklinde sonuç verecektir.

CamScanner ile tarandı

KAYNAKÇA

Bulut, İ., Erdoğan, N., Özoğul, B. (2018). Geleneksel Arıcılık ve Kırsal Konut Ekolojisi Açısından Elmalı Yöresi Arı Serenleri. Bedia Koçakoğlu, vd,(Ed.), *Antalya Kitabı "Selçukludan Cumhuriyet'e Sosyal Bilimlerde Antalya" 1* içinde (s.702-716), Palet Yayınları, Antalya.

Bulut, İ., Ertürk, M., Özoğul, B. (2016). *Kırsal Konut Ekolojisi Açısından Geleneksel Sorgun Köy Evleri*. I. Uluslararası Bozok Sempozyumu Bildiriler Kitabı (s. 297-314). Yozgat.

Ceylan, S. (2012). Kırsal Mimarinin Örneklerinden "Serenler"in Coğrafi Açıdan İrdelenmesi. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 21, 151-168.

Ceylan, S., Bulut, İ. (2017). Kırsal Konut Şekillenmesinde Etkili Olan Faktörler Açısından Misli Ovası Konutlarının İncelenmesi. *Mediterranean Journal Of Humanities*, VII/2, 79-96.

Gügercin, Ö., Baytorun, N., Koç, D. L., Polat, B. (2018). Adana ve Mersin İllerinin Bazı İlçelerinde Bulunan Kerpiç ve Taş Konutların Mevcut Durumlarının Saptanması. *Çukurova Tarım Gıda Bilimleri Dergisi*, 2(33), 47-62.

Karpuz, H. (1993). *Türk-İslam Mesken Mimarisinde Erzurum Evleri*. Ankara.

Köse, A. (2005). Türkiye'de Geleneksel Kırsal Konut Planlarında Göçebe Türk Kültürü İzleri. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt VII, S.2., 158-191.

Manav, K., Çalışkan, V. (2017). Geleneksel Bir Mesken Tipinin Turizmde Çekicilik Potansiyelinin Araştırılması: Düğmeli Evler Antalya Örneği. *Doğu Coğrafya Dergisi*, (37), 215 - 240.

Öcal, T. (2018). Karaisali'da (Adana) Yerleşik Hayata Geçmiş Konar Göçerlerin Kır Meskenlerinin Coğrafi Analizi. *Journal of Social And Humanities Sciences Research*, 5(30), 4177-4191.

Soykan, F. (2000). Kırsal Turizm ve Avrupa'da Kazanılan Deneyim. *Anatolia Turizm Araştırmaları Dergisi (Türkçe)*, Yıl :11, Eylül-Aralık, 21-33.

Soykan, F. (2003). Kırsal Turizm ve Türkiye Turizmi İçin Önemi. *Ege Coğrafya Dergisi*, (12), 1-11.

Tanoğlu, A. (2010). İskan Coğrafyası: Esas Fikirler, Problemler ve Metod. *Journal of Turkology*, 11 (0) , 1-32 .

Tunçdilek, N. (1956). Eskişehir Bölgesinde Mesken Tiplerine Toplu Bir Bakış. *İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi*, (7), 92-99.

Tunçdilek, N. (1967). Türkiye İskan Coğrafyası Kır İskanı(Köy-Altı İskan Şekilleri). *İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Yayınları*, No:49, İstanbul.

Tümertekin, E., Özgüç, N. (2016). Beşeri Coğrafya İnsan.Kültür.Mekan(16. Baskı), Çantay Kitabevi, İstanbul.

Ünal, Ç. (1997). Pasinlerde Geleneksel Kır Meskenleri. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 2(1997)271-283.

CamScanner ile tarandı

Zeybekoğlu, D. (2005). *Edirne Geleneksel Konut Mimarlığını Etkileyen Sosyo-Kültürel Faktörlerin İncelenmesi.* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Trakya Üniversitesi/Fen Bilimleri Enstitüsü, Edirne.

CamScanner ile tarandı